

Tweede Kamer der Staten-Generaal
T.a.v. Vaste Kamercommissie Economische Zaken en Klimaat
Prinses Irenestraat 6
2595 BD 's-Gravenhage

Datum : 3 juni 2022
Ons kenmerk : JSch03.06.22
Onderwerp : Reactie Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat
Contact : Jesse Schevel (jschevel@glastuinbouwnederland.nl, 06-531 575 73)

Geacht Kamerlid,

Nederland staat aan de vooravond van een ongekend grote transitie. Gisteren heeft de minister voor Klimaat en Energie u geïnformeerd over de voortgang van het beleidsprogramma klimaat in de landbouw- en landgebruikssector¹. Uit de Kamerbrief volgt dat concrete klimaatresultaten in de Nederlandse land- en tuinbouw nog uitblijven en dat de sector stappen moet ondernemen om zijn doelen te behalen.

De land- en tuinbouwpartijen aan de sectortafel Landbouw en Landgebruik van het *Klimaatakkoord* vinden dat deze brief daarmee geen recht doet aan lopende trajecten binnen de agrarische sector en daaruit voortvloeiende resultaten. Hieruit blijkt juist dat de sector unieke oplossingen heeft voor emissiereductie van broeikasgassen. De sector staat klaar, maar is sterk afhankelijk van andere partijen. Niet in de laatste plaats van het Rijk. Realisatie van deze transitie vraagt niet alleen passend gereedschap, maar ook eerlijke erkenning van CO₂-winsten van de sector en een realistisch tijdspad.

Een sector met ambitie, maar zonder gereedschap

De land- en tuinbouw is de sector die het hardst wordt geraakt door klimaatverandering. Daarom heeft de agrosector in het *Ontwerp Klimaatakkoord*² ambitie getoond om een grotere emissiereductie na te streven dan taakstellend gevraagd werd. Altijd onder de voorwaarde dat dit proces voldoende wordt gefaciliteerd vanuit het Rijk. Met passende regelgeving, voldoende budget en versnelde (vergunnings)procedures kunnen boeren en tuinders de nodige klimaatmaatregelen nemen. Tot op heden ontbreekt echter concreet instrumentarium om maatregelen te treffen om het *Klimaatakkoord* te kunnen uitvoeren. Aanpassen of openstellen van onderstaande instrumentaria kan volgens de sector de transitie fors versnellen.

¹ Brief van de minister voor Klimaat en Energie van 2 juni 2022, 22219034.

² Brief van de minister van Economische Zaken en Klimaat van 21 december 2018, 18326197.

a. Sneller en breder toegang tot Klimaatfonds

Momenteel werkt het kabinet aan het Klimaatfonds om de transitie in de landbouw te versnellen. Dit fonds biedt unieke kansen om te investeren in een duurzame sector. Deze middelen moeten additionele stimulering mogelijk maken vanaf 2024. Dat is erg laat om onze klimaatdoelen in 2030 te behalen. Juist omdat er nu al binnen de land- en tuinbouw grote duurzaamheidsprojecten op de plank liggen, die snel kunnen worden gerealiseerd als de onrendabele top wordt afgedekt. De sector roept daarom al langer op om te voorzien in een prikkelend systeem tot 2024 om eerder toegang te krijgen tot het Klimaatfonds of andere, extra, financiële middelen om deze transitie versneld in te zetten.

Het voorgenomen Klimaatfonds is momenteel niet beschikbaar voor klimaatmaatregelen uit de landbouwsector. Deze dienen te worden gefinancierd uit het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur. De transitie naar agrarische werktuigen die op duurzame brandstoffen draaien zal waarschijnlijk in het Transitiefonds niet aan de orde zijn, evenals de financiële dekking voor bijvoorbeeld de toepassing van een voeradditief ter verlaging van alleen methaanemissie. Door in dit wetsvoorstel bij voorbaat financiering van maatregelen vanuit de landbouw (met uitzondering van de glastuinbouw) uit te sluiten, bestaat de reële kans dat klimaatmaatregelen in de landbouw geen broodnodige financiële ondersteuning vanuit één van beide fondsen krijgen en daarmee tussen wal en schip belanden.

b. Meer innovatie in het Transitie- en Klimaatfonds

Inzetten op innovatie in het Transitiefonds zet meer zoden aan de dijk dan een focus op krimp van de veestapel. Om te kunnen investeren in verduurzaming is het van cruciaal belang dat innovaties in het fonds meer ruimte krijgen. Met technische maatregelen, zoals schonere stallen, maar ook door anders te voeren of door meer ruimte voor dieren in de wei. Dat levert op de langere termijn veel meer CO₂-emissiereductie op dan op de korte termijn met opkoop en sanering kan worden bereikt. De sector vraagt het Rijk daarom meer budgettaire ruimte voor innovatie in het Transitiefonds vrij te maken.

Aan de andere kant is het een gemiste kans dat modernisering van het teeltareaal glastuinbouw in Nederland niet in beeld is als mogelijke maatregel die onder het Transitiefonds gebracht kan worden. Investeren in modernisering van het teeltareaal - zoals herstructurering van glastuinbouwgebieden rondom veenweide of verplaatsing van solitair gelegen bedrijven - past uitstekend in de doelen voor dit Transitiefonds.

c. Via publieke investeringen klimaatkampioen

Om de sector versneld van het gas af te koppelen heeft infrastructurele uitbreiding van aard-, restwarmte en elektriciteit prioriteit. Juist rondom land- en tuinbouwbedrijven in het verlengde van de *Aprilbrief*³. Enerzijds kan op boerenerven aanzienlijke zon- en windenergie of aardwarmte worden opgewekt. Anderzijds hebben onze bedrijven de capaciteit om als warmte- en elektriciteitsbuffer te dienen, een publieke bijdrage die steeds meer boeren en tuinders vervullen. Dat betekent dat zij overdag en 's nachts warmte en elektriciteit opvangen, om deze tijdens piekmomenten in de ochtend en avond vanuit hun buffer aan woningen te leveren. Daarnaast kunnen boeren en tuinders elektriciteit omzetten in waterstof, passend binnen de *Kabinetsvisie op waterstof*⁴. De waterstof kan direct op het bedrijf worden gebruikt als brandstof of als grondstof voor groene kunstmest. Zo ontlasten we het net en maken we in Nederland optimaal gebruik van de beschikbare duurzame warmte en elektriciteit. Uitbreiding van de buffercapaciteit bij boeren en tuinders slaat dus twee vliegen in één klap. Zo verduurzamen zowel de energieconsumptie van de land- en tuinbouw als die van huishoudens door het warmte- en elektriciteitsaanbod te balanceren. Maak van de land- en tuinbouw via publieke infrastructuur klimaatkampioen!

³ Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 22 april 2022, 22163277.

⁴ Brief van de minister van Economische Zaken en Klimaat van 30 maart 2020, 20087869.

d. Introduceer instrumenten voor methaan- en lachgasemissiereductie

In het beleidsprogramma wordt ingegaan op de reeds beschikbare instrumentaria voor klimaatbeleid binnen de sector. Landbouw en landgebruik kunnen hiervoor gebruik maken van de MIA/VAMIL, SDE++ en de DEI+. Deze instrumenten gaan echter met name over energie, terwijl er nog weinig mogelijk is om methaan- of lachgasemissies te reduceren. Concrete afspraken uit het *Klimaatakkoord* over onder meer investeringsregelingen voor precisiebemesting en mestopslag wachten nog op effectuering door het Rijk.

e. Hervorm stokkende transitiebudgetten

Alle aardwarmte, biomassa en zonnewarmte in de SDE++ worden hard geraakt door de hoge gasprijzen. Ze dreigen zelfs om te vallen. Dit komt doordat de hoogte van de SDE-subsidie is gekoppeld aan de gasprijs. Door de hoge gasprijs is de SDE-subsidie in 2022 voor duurzame warmteopties meer dan gehalveerd. Alles wijst erop dat deze voor 2023 - en mogelijk ook voor 2024 - geheel zal wegvallen. Blijft die koppeling tussen gasprijs en subsidie gehandhaafd, dan staken in 2023 tientallen duurzame projecten, gaan bedrijven terug op het verbruik van gas en neemt het gasverbruik jaarlijks alleen al in de glastuinbouw met ruim 340 miljoen kuub toe. Oftewel, de huidige SDE-structuur maakt verduurzaming onhaalbaar en leidt tot liquiditeitsproblemen. Om de energietransitie via de SDE vlot te trekken moet als referentie voor duurzame warmteopties de warmteprijs ('*spark-spread*') worden genomen in plaats van gasprijs. Tevens kan een plafond in het correctiebedrag worden ingevoerd, waardoor een minimale subsidie van het basisbedrag altijd wordt gegarandeerd. Ten slotte pleit de sector voor coherent beleid met een potentiële wisselwerking tussen de Klimaat- en Transitiefondsen en de SDE. Zo kan een project dat ook subsidie krijgt uit een van de fondsen alsnog aanspraak maken op de SDE.

Eerlijke erkenning van CO₂-winsten

Agrosectoren dragen op diverse vlakken bij aan emissiereductie, maar deze tellen formeel niet mee op conto van de landbouwsector. Zo wordt de grote bijdrage die de agrosector levert aan de energietransitie niet eerlijk erkend. Dergelijke framing doet het draagvlak voor het nemen van klimaatmaatregelen bij boeren en tuinders geen goed.

a. Klimaatwinsten uit biograndstoffen

In het coalitieakkoord staat dat er gewerkt gaat worden aan nieuwe verdienmodellen voor bio-based bouwmaterialen. Met de teelt van gewassen als vlas, hennep, lisdodde, sorghum en olifantsgras kunnen de grondstoffen voor deze bio-based bouwmaterialen in Nederland worden geteeld. Bij grootschalige toepassing van deze materialen kan met de teelten per jaar voor enkele megatonnen CO₂ worden vastgelegd. Ook uit andere gewassen, zoals suikerbieten en aardappelen, worden producten gemaakt die langjarig koolstof vastleggen. Dit levert een serieuze bijdrage aan de klimaatdoelen met daarbij een interessant nieuw verdienmodel voor telers. Financiering hiervan zou dan ook prioriteit moeten krijgen.

Anderzijds vormen biograndstoffen een belangrijke transitiebrandstof om fossiele brandstoffen vervroegd uit te faseren. Op termijn zijn er in een klimaatneutrale maatschappij nog weinig betaalbare alternatieven om deze brandstoffen te vervangen. De waarde van biograndstoffen ligt niet alleen bij het creëren van hoogwaardige (hout)producten, maar ook bij het daaruit voortvloeiende afval en de geproduceerde bijproducten. In een groeiende bio-economie mogen we deze niet verspillen. CO₂-winsten die uit biograndstoffen voortvloeien leiden tot minder CO₂-emissies in de atmosfeer en moeten daarom eerlijk aan de land- en tuinbouw worden toegeschreven. De sector wil via doelvoorschriften en het meten van emissies de potentie van managementmaatregelen ten volle benutten.

b. Voorzie maatregelen van wetenschappelijke basis

Uit onderzoeken gefinancierd vanuit de klimaatenvolp van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) komt inmiddels duidelijk naar voren dat er technisch handelingsperspectief is om broeikasgasemissies te verlagen. Dit wordt in het beleidsprogramma terecht geconstateerd. Het is dan ook zaak dat voor maatregelen die voldoende wetenschappelijke basis hebben hier snel emissiefactoren voor worden vastgesteld door NEMA. Hierdoor worden emissiereducties ook zichtbaar in de emissieregistratie. Zonder deze registratie blijft een innovatie onaantrekkelijk omdat onzeker is of de emissiereductie daadwerkelijk wordt toegerekend aan de sector.

c. Bedrijfsspecifieke afspraken in gebiedsgerichte aanpak

In het Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt ten aanzien van een bedrijfsspecifieke aanpak en monitoring via de *carbon footprint monitor*. In een gebiedsgerichte aanpak is een bedrijfsspecifieke aanpak nodig om bedrijven te stimuleren om bij het bedrijf passende klimaatmaatregelen te nemen. Daarom is op korte termijn duidelijkheid over de wijze van afrekenbaarheid gewenst. Het door LNV gepubliceerde rapport van Ecofys/WUR⁵ zag hiervoor goede mogelijkheden, maar de Kamerbrief over een *Afrekenbare Stoffenbalans*⁶ is onvoldoende ambitieus. Het uitblijven van het inrichten van afrekenbaarheid waarin voorlopers voordeel ondervinden heeft een negatief effect op het nu nemen van klimaatmaatregelen we niet weten of deze ‘meetellen’ in de opgaven.

Nieuwe doelen vragen een nieuwe, duidelijke aanpak

In het nieuwe coalitieakkoord gaat de overheid uit van een klimaatneutrale landbouw- en landgebruikssector in 2050. Volgens de huidige definitie kan deze zogenaamde AFOLU-sector tegen 2050 waarschijnlijk niet klimaatneutraal zijn. In de huidige definitie worden de landbouw- en landgebruikssector over één kam geschoren met andere economische sectoren. Het is echter niet mogelijk om in de energietransitie onze sector gelijk te stellen aan bijvoorbeeld de industrie. Landbouw en landgebruik varen op biologische processen van veehouderij en gewasteelt. Daar zullen altijd emissies uit voortkomen. Naar verwachting kan de sector deze onvermijdbare emissies van methaan en lachgas terugbrengen tot minder dan 10 Mton CO₂-equivalent. Daarmee is de potentie om in Nederland een negatief emissiesaldo in de AFOLU-sector te creëren zeer beperkt. Het kabinet schetst daarmee de foutieve verwachting dat het kan voldoen aan deze EU-doelstelling, terwijl de Europese Commissie de Nederlandse land- en tuinbouw mogelijkheden biedt voor een derogatie van dit onmogelijk negatieve emissiesaldo.

Er mag geen onduidelijkheid bestaan over de precieze opgaven van de sector. De berekende restemissie uit de Kamerbrief voor de land- en tuinbouw lijkt niet te verenigen met de afspraken uit het *Klimaatakkoord*. Daar wordt uitgegaan van KEV2017 als referentie, terwijl nu de KEV2021 als uitgangspunt wordt gehanteerd. Daardoor wordt er 5 Mton CO₂-equivalent als additionele opgave voor de veehouderij voorzien. Tot noch toe heeft het LNV noch het PBL kunnen toelichten hoe deze nieuwe doelen zich verhouden tot eerdere afspraken in het *Klimaatakkoord*. Dergelijke onduidelijkheid over klimaatdoelen doet het draagvlak voor het nemen van maatregelen bij boeren en tuinders geen goed. Het gaat niet alleen om het totaal, maar ook op subsector- en bedrijfsniveau.

Op naar een realistisch tijdspad

Er moet sprake zijn van duidelijke en realistische doelen met bijbehorend tijdspad. Zeker nu in het nieuwe coalitieakkoord nieuwe doelen geformuleerd zijn, vereist dit een herijking van het tijdspad. De ambities op het gebied van klimaat worden naar boven bijgesteld tot wel 60 procent. Boeren en tuinders werken in en met de natuur en worden dus als eerste met de gevolgen van klimaatverandering geconfronteerd. De versnellingen

⁵ Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 3 mei 2021, 20330247.

⁶ Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 21 april 2022, 22110920.

die worden voorgesteld vragen om extra overheidsinvesteringen - het rondschuiven van bestaande budgetten is onvoldoende. Een kas of stal gaat al snel decennia mee en met de kleine marges kent de sector lange terugverdientijden. Koerswijzigingen op een agrarisch bedrijf kosten daarom veel tijd en geld. Boeren en tuinders hebben oplossingen, maar er zijn ook grenzen aan wat de sector kan doen. We moeten voorkomen dat boeren naar het buitenland worden verjaagd. Broeikasgassen kennen geen grenzen en voor elk dier dat in Nederland verdwijnt komen er in het buitenland meer terug.

Conclusie

De Nederlandse land- en tuinbouw wil en kan de nationale energietransitie een impuls geven. Dat brengt realisatie van de Nederlandse bijdrage aan het Parijs-akkoord en de doelen van de Europese Green Deal binnen bereik. De sector staat klaar, maar heeft het Rijk nodig om versneld werkbaar en wenkend klimaatbeleid te formuleren en in de sector te investeren om deze versnelling te realiseren. De land- en tuinbouw wil geen stap terug in de energietransitie, maar juist met volle kracht vooruit.

Hoogachtend,

Land- en tuinbouwpartijen aan de
sectortafel Landbouw en Landgebruik van het Klimaatakkoord,

Edwin Michiels,
portefeuillehouder Klimaat, Natuur
en Energie LTO Nederland

Adri Bom-Lemstra,
voorzitter Glastuinbouw Nederland

Linda Verriet,
voorzitter Producentenorganisatie
Varkenshouderij

Roy Meijer,
voorzitter Nederlands Agrarisch
Jongeren Kontakt

André Hoogendijk,
directeur BO Akkerbouw

Henk Flipsen,
directeur Nevedi

Laurens Hoedemaker,
voorzitter Centrale Organisatie
voor de Vleesvee